

FORMAREA COMPETENȚEI DE RECEPTARE ORALĂ LA ȘCOLARUL MIC PRIN INTERMEDIUL TEHNICILOR DE ASCULTARE ACTIVĂ

ARMAȘU-CANȚÎR Ludmila, doctor, conferențiar universitar,

SCÎNTEI Liliana (România), doctorandă,

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, din Chișinău

Rezumat. *Ascultarea este o abilitate fundamentală inerentă în dobândirea deprinderilor intelectuale de bază: vorbire, citire, scriere. În prezent se acordă din ce în ce mai multă atenție ascultării din mai multe perspective: ca parte a comunicării orale, ca factor ce influențează dezvoltarea limbajului și ca factor de influență în alfabetizare. Curriculum-ul pentru învățământul primar, disciplina limba și literatura română, prevede formarea competenței de receptare a mesajelor orale în contexte de comunicare cunoscute. Eforturile de optimizare a acestei competențe în limba maternă trebuie îndreptate spre proiectarea unor scenarii didactice bazate pe ascultare activă și comprehensiune, construirea unor strategii didactice specifice și crearea unor mijloace de învățământ de calitate.*

Cuvinte-cheie: *competența de receptare a mesajului oral, ascultare activă, comprehensiune, strategii didactice, resurse digitale.*

Summary. *Listening is a fundamental skill, involved in acquiring basic intellectual skills: speaking, reading, writing. Currently, more and more attention is being paid to listening, from several perspectives: as part of oral communication, as a factor influencing language development and as a factor influencing literacy. The school curriculum for the Romanian language and literature, at the primary classes, provides for the formation of the competence of receiving oral messages in known communication contexts. Efforts to optimize this competence in the mother tongue should be directed towards the design of teaching scenarios based on active listening and comprehension, the construction of specific teaching strategies and the creation of quality teaching aids.*

Keywords: *competence of receiving the oral message, active listening, comprehension, teaching strategies, digital resources.*

În accepție contemporană *ascultarea* este un proces mental complex, activ, care implică auzul, dar și cunoașterea limbii, concentrarea atenției, capacitate de memorare, înțelegere și interpretare. Acest proces este eficient atunci când se produce cu scopul conștient și implicit al înțelegerii cât mai exacte a mesajului rostit de o altă persoană [1, p. 241].

În vremurile ancestrale, cu o foarte mare pondere, ascultarea și înțelegerea au favorizat perpetuarea valorilor culturale, or, transmiterea învățăturilor și tradițiilor avea loc pe cale orală. Parte importantă a comunicării în societate, actul de a-l asculta pe cel care povestea, cânta, jelea sau doinea devenea act de coparticipare la creație prin asimilarea și transmiterea în formă personală a informației orale.

Odată cu extinderea radioului, *ascultarea* a devenit rutină zilnică, populației fiindu-i transmise informații din viața politică și socială, dar și muzică, sport, teatru, emisiuni culturale sau științifice, emisiuni pentru copii etc. Apare astfel *ascultătorul fidel*, receptor atent al unei emisiuni, apreciat în programele de radio, premiat uneori în cadrul unor concursuri.

Progresul tehnologic continuă și produce în contemporaneitate o schimbare cu impact semnificativ asupra vieții copiilor prin dezvoltarea divertismentului pe calculator, centrat pe acțiune și imagine. Copiii sunt fascinați de jocurile video datorită acțiunilor strategice provocatoare, imaginilor viu colorate, animate și sistemului de recompensare a utilizatorului la fiecare nivel al interacțiunii cu interfața grafică. Cu siguranță, jocurile video favorizează dezvoltarea intelectuală, însă, din păcate, nu și-au pus în prim plan preocupări legate de conversație și ascultare activă, copiii/adulții de astăzi întâmpinând tot mai frecvent carențe de comunicare verbală față în față, ascultarea fiind inerentă procesului de comunicare orală eficientă, în special.

Așadar, *ascultarea* este o abilitate fundamentală cu impact asupra vieții personale și asupra succesului școlar, inerentă în dobândirea deprinderilor intelectuale de bază: vorbire, citire, scriere. În procesul de învățare a limbii materne este prima competență prezentă în curriculum școlar, disciplina limba și literatura română la clasele primare, necesitând intervenția profesorului pentru a fi predată și însușită: “*Ascultarea* este o aptitudine învățată, nu o capacitate înnăscută precum auzul. Așa cum suntem învățați să vorbim, trebuie să fim învățați să ascultăm – și să ascultăm eficient” [1, p. 241].

Iată de ce, la etapa actuală, practicieni și cercetători consacrați din domeniul educației acordă din ce în ce mai multă atenție ascultării în predarea-învățarea limbilor materne, prin prisma mai multor perspective:

- Ascultarea activă, ca parte a comunicării orale, este o capacitate ce definește un bun ascultător și se concretizează în a păstra tăcerea în timpul discursului susținut de partenerul de dialog, a focaliza atenția pe înțelegerea și clarificarea mesajului, a utiliza mijloacele paraverbale în procesul de receptare, a fi critic definind propriul punct de vedere cu privire la mesajul ascultat [2, p.105].

- Ascultarea activă este cercetată ca factor ce influențează dezvoltarea limbajului în anii de școală primară: la vârsta școlară mică progresul în asimilarea vocabularului vine, în special, din surse orale (învățătorul, părinții, discuțiile din clasă, interacțiunile cu grupul de prieteni etc.) Limbajul vorbit este mai sărac, mai puțin variat, spre deosebire de limbajul din cărțile pentru copii, deoarece vorbitorii produc mesajul în timp real, fără a avea posibilitatea de a reflecta, relua, edita ceea ce au spus. Există statistici care demonstrează că cititorul începător se confruntă cu două mari provocări la citirea cuvintelor: (1) ei întâlnesc cuvinte din limbajul vorbit cu care nu s-au familiarizat anterior (analizându-se cărți cunoscute de literatură engleză pentru copii, au fost identificate 30,9 cuvinte necunoscute/rare la 1000 de cuvinte); (2) văd pentru prima dată scris un cuvânt al cărui înțeles îl știu deja [3, p.30]. La clasele pregătitoare, întâia și a doua dezvoltarea vocabularului se poate baza pe ascultarea textului, deoarece competența de receptare a mesajului scris este în formare.

- În al treilea rând, ascultarea activă este subiectul unor studii ce o analizează ca factor de influență în alfabetizare: similaritățile care există între comprehensiunea citirii și a discursului ascultat sunt studiate, mai ales, cu scopul îmbunătățirii abilității de a citi. Procesarea unui text scris permite recitirea anumitor pasaje/citirea mai lentă, pentru realizarea unor conexiuni și integrarea noțiunilor noi. Ritmul de transmitere a informațiilor nu poate fi modificat în timpul ascultării unei povești sau al vizionării unei piese de teatru. În ciuda faptului că strategiile importante sunt diferite, există abilități și procese similare implicate în înțelegerea citirii și a discursului oral, mai ales în cazul în care comparația se face între abilitatea de a citi și de a înțelege același tip de text [3, p.136]. Prin utilizarea sarcinilor care presupun comprehensiunea verbală pot fi stimulate abilitățile de bază ale comprehensiunii citirii. Elevii nu pot citi texte de nivel avansat, însă înțelegerea în ascultare continuă să se dezvolte în clasele primare, iar acest aspect poate fi folosit eficient [4, p.15].

Un studiu efectuat de agenția WestEd din San Francisco cu privire la utilizarea resurselor educaționale oferite de Tales2go (bibliotecă digitală care are în prezent peste șase mii de povești sau cărți audio pentru copii, create de specialiști pentru a stimula interesul și entuziasmul elevilor pentru lectură și literatură, precum și resurse digitale pentru profesori) demonstrează că adăugarea unei părți de ascultare în mod constant (100 de minute de ascultare pe săptămână în programul after-school și acasă), în procesul de alfabetizare la clasele primare, are impact asupra vocabularului elevilor, dezvoltă înțelegerea și crește motivația pentru a citi [5, p.20].

Adordarea metodico-practică a ascultării la școlarul mic

Dezvoltarea competenței de receptare a mesajului oral (ascultarea) trebuie să continue după absolvirea grădiniței, la clasele primare, prin activități și metode specifice, datorită rolului ei în educarea comunicării orale, în îmbogățirea vocabularului și în formarea deprinderilor de alfabetizare.

Programele școlare la disciplina Limba și literatura română pentru clasa a II-a, atât din România, cât și din Republica Moldova, prevăd ca formarea competenței de receptare a mesajului oral să se realizeze prin următoarele competențe:

România

1.Receptarea de mesaje orale în contexte de comunicare cunoscute

1.1. Identificarea semnificației unui mesaj oral din texte accesibile variate

1.2 Identificarea unor informații variate dintr-un text audiat

1.3. Identificarea sunetelor și silabelor în cuvinte și a cuvintelor în enunțuri rostite cu claritate

Moldova

1. Receptarea mesajului oral în situații de comunicare, manifestând atitudine pozitivă, atenție și concentrare

1.1. Identificarea semnificației unui mesaj oral într-o situație de comunicare cunoscută.

1.2. Explicarea sensului cuvintelor dintr-un enunț audiat.

1.3. Determinarea informațiilor esențiale dintr-un mesaj audiat.

1.4. Distingerea după auz a corectitudinii logice a propozițiilor.

1.4. Exprimarea interesului pentru receptarea de mesaje orale, în contexte de comunicare cunoscute [6, p.4-6].

1.5. Receptarea de mesaje orale, în contexte cunoscute de comunicare [7, p.27].

Manualele și auxiliarele școlare pentru clasele întâia și a doua cuprind sarcini de exprimare orală în diverse situații de comunicare, de citire și exersare a înțelegerii textului literar sau nonliterar, de exprimare în scris, dar sunt puține sarcini care să îi ajută pe elevi să-și exerseze competența de ascultare. În acest context, apar o serie de întrebări: Ce texte le oferim copiilor spre ascultare? Cât timp durează ascultarea? Care sunt etapele activității de ascultare? Ce metode sunt eficiente? Ce mijloace tehnice/ resurse pot fi folosite? Cum evaluăm ascultarea?

Pornind de la aceste considerații, am construit scenarii didactice centrate pe formarea competenței de receptare a mesajului oral prin strategii de ascultare activă și comprehensiune. În scopul realizării acestor lecții am elaborat o serie de materiale didactice: înregistrări ale unor povestiri pentru copii, jocuri interactive și fișe de lucru prin intermediul resurselor digitale [8].

A. *În contextul celor expuse supra, propunem, în continuare, pașii unui scenariu elaborat cu scopul de a-i ajuta pe elevi să înțeleagă un text literar narativ ascultat, implicit fiind descrise și exemple de activități de învățare:*

1. Activități introductive desfășurate înainte de momentul ascultării:

- Creșterea motivației elevilor pentru ascultare prin discuții legate de text.
- Activarea cunoștințelor importante pentru înțelegerea conținutului prin exerciții-joc de vocabular (*Recunoaște intrusul!, Grupează în perechi!, Rebus, Ghicitori etc.*).
- Jocuri de mișcare bazate pe acțiuni sau personaje din text (*Cum merge o/un..?*).
- Realizarea de predicții cu privire la ceea ce vor asculta, pornind de la cuvinte sau imagini folosite ca indicii (*Termeni dați în avans – elevii anticipează ceea ce vor asculta pe baza unor cuvinte-cheie prezentate; Tabelul predicțiilor - se grupează cuvintele date după ceea ce vor reprezenta în text: personaje, locuri, probleme, soluții, sentimente etc.*).

2. Activități specifice momentului ascultării:

- Vizualizarea personajelor, obiectelor prezentate în text (*Ce vezi? Ce auzi?...*).
- Verificarea predicțiilor.
- Secvenționarea evenimentelor și ideilor din text (*Urmărește cu atenție firul povestirii: Unde/când are loc întâmplarea? Cine participă? Care era problema? De ce a apărut această problemă? Cum s-a rezolvat?*).

3. Activități desfășurate după momentul ascultării pentru înțelegerea textului:

- Identificarea informațiilor variate din textul audiat (*Explozia stelară, Harta textului sub forma unor reprezentări vizuale, Cadre din poveste, Banda desenată*).
- Identificarea ideilor principale (*Ordonează întâmplările!*).

- Formularea unor enunțuri proprii (*Completează enunțul!, Alcătuieste un enunț despre..., Formulează o întrebare!*).
- Formularea de răspunsuri la întrebări care dezvoltă gândirea critică (*Cu cine ai dori să semeni și de ce?*).
- Rezumarea textului ascultat și repovestirea unor fragmente (*Povestește începutul/ sfârșitul întâmplării!, Care a fost cauza evenimentului și care a fost efectul ?*).
- Identificarea semnificației mesajului ascultat (*Ce ai învățat..?*).
- Prezentarea propriei opinii cu privire la fapte prezentate în text (*Ce părere ai despre..?*).

4. Activități în completare, bazate pe citire și scriere:

- Citirea unui fragment din textul ascultat.
- Construirea unei cărți și repovestirea sub forma unui desen însoțit de cuvinte din vocabularul exersat și scurte propoziții.

B. Pașii unui scenariu construit cu scopul de a-i ajuta pe elevi să înțeleagă un text descriptiv (literar și nonliterar) ascultat:

1. Activități introductive desfășurate înainte de momentul ascultării:

- Creșterea motivației elevilor pentru ascultare prin discuții legate de text.
- Vizionarea unei scurte secvențe video.
- Identificarea unor ființe/ obiecte pe baza descrierii lor (*Cuvântul interzis, Recunoaște obiectul!*).
- Activarea cunoștințelor anterioare și stabilirea unui scop pentru ascultare prin formulare de întrebări (*Tehnica K-W-L-Știu-Vreau să știu-Am învățat*).

2. Activități specifice momentului ascultării:

- Vizualizarea obiectelor prezentate în text (*Ce vezi? Ce auzi?...?*).
- Căutarea răspunsurilor la întrebările formulate și formularea unor întrebări noi.
- Crearea unor conexiuni personale cu textul ascultat (*Îți place...? Ai văzut vreodată...?*).
- Identificarea intenției sau atitudinii autorului (*Cu ce scop ne informează autorul despre...?*).

3. Activități desfășurate după momentul ascultării pentru înțelegerea textului:

- Formularea de răspunsuri la întrebări care dezvoltă gândirea critică (*De ce este important să...? Ce s-ar întâmpla dacă...? Cum ai schimba...?*).
- Revizuirea învățării prin notarea conceptelor noi sau ideilor textului (*Tehnica K-W-L-Știu-Vreau să știu-Am învățat*).
- Reflectarea asupra textului ascultat pentru aprofundarea înțelegerii (*Tehnica Interogarea autorului –Ce vrea să spună autorul? De ce spune asta? La ce concluzie ajunge?*).
- Evaluarea sau autoevaluarea ascultării (întrebări de reproducere, de vocabular, de deducție, fișă de autoevaluare a calității ascultării).

4. Activități în completare, bazate pe citire și scriere:

- Citirea unui fragment din textul audiat.
- Construirea unor organizatoare grafice (*Ciorchinele, Diagrama Venn, Harta conceptuală*).

- Realizarea unui produs folosind vocabularul nou și scurte propoziții (*Poster, afiș, invitație*).

Elevii petrec în școală sau în afara școlii o mare parte din timp ascultând. Multe cunoștințe din afara școlii se receptează prin ascultare (ex. vizitarea unui muzeu folosind ghidul audio). Cu siguranță ascultăm mai mult decât vorbim, citim sau scriem. Observăm des în jurul nostru oameni care sunt buni vorbitori, dar nu știu să asculte: le lipsesc concentrarea, atenția, răbdarea, empatia.

Ascultarea este o abilitate fundamentală cu impact asupra vieții personale și asupra succesului școlar, inerentă în dobândirea deprinderilor intelectuale de bază: vorbire, citire, scriere. În procesul de învățare a limbii materne este foarte necesară intervenția profesorului pentru a fi predată și însușită. Eforturile de optimizare a competenței de receptare a mesajului oral în limba maternă trebuie îndreptate spre construirea unor strategii didactice specifice și crearea unor mijloace de învățământ de calitate. În prezent, manualele nu conțin secvențe audio care să faciliteze exersarea ascultării și comunicarea orală pe diverse teme. Mai mult decât atât, înțelegerea după ascultare nu este un obiectiv urmărit sistematic.

Bibliografie

1. Floyd, K. Comunicarea interpersonală. trad. de M. Andriescu. Iași: Polirom, 2013, 504 p.
2. Pamfil, A. Limba și literatura română în școala primară. Perspective complementare. București: Art, 2016, 376 p.
3. Cain, K., Abilitatea de a citi. Dezvoltare și dificultăți, trad. de Ionescu T., Sidor, A., Vasc, D. Cluj-Napoca: ASCR, 2012, 333p.
4. Biemiller, A. Language and reading success. Brookline Books, 1999, 56p.
5. Flynn, K., Matlen, B., Atienza, S., Schneider, S., How Listenind Drives improvement in Vocabulary and Reading Comprehension. A study of promise using Tales2go. San Francisco: West Ed, 2015, 28p.
6. Programa școlară pentru disciplina Comunicare în limba română, Clasa Pregătitoare, clasa I și clasa a II-a, Ministerul Educației Naționale, aprobată prin O.M nr. 3418/19.03.2013, București, 2013, 22 p.
7. *Curriculum Național Învățământul primar*, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova, aprobat la Consiliul Național pentru Curriculum (Ordinul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării nr. 1124 din 20 iulie 2018), Chișinău, 2018, 212p.
8. <https://atelieradda.blogspot.com/2021/09/iepurile-si-ariciul-dupa-o-poveste.html>
9. Texas Education Agency, Comprehension Instruction, 2002 online revised edition, Austin Texas, 2002, 28p.